

LUNDS UNIVERSITET
Musikhögskolan i Malmö
Lärarytbildning i musik
Åsa Johansson

EXAMENSARBETE
Höstterminen 2006
10p

Musiklärare på ett högstadium

En fallstudie på två lärare ur ett jämställdhetsperspektiv

Handledare: Thorvald Lidner

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att belysa hur medvetna musiklärare är om jämställdhetsperspektivet i sin undervisning, om det finns skillnader mellan manliga och kvinnliga lärare och hur lärarna ser på de budskap och värderingar de förmedlar i sin undervisning ur ett jämställdhetsperspektiv.

Undersökningen genomfördes på en skola med hjälp av observationer och kvalitativa intervjuer av berörda lärare. De resultat jag kom fram till var att lärarna, en manlig och kvinnlig, i stort sett behandlade sina elever på ett jämställt sätt. Det förekom tendenser till upprätthållande av traditionella könsmonster, men i liten skala. Av resultaten har jag dragit slutsatsen att jag i princip har fått svar på mina forskningsfrågor, men att det skulle behövas mer forskning på området och i större skala.

Nyckelord: jämställdhet, skola, lärare, elever, musik

Abstract

Music teachers at the upper level of compulsory school

A case study of two teachers in a gender perspective

The purpose of this article is to illustrate music teachers awareness of the gender perspective in their teaching, if there are any differences between male and female teachers and how the teachers think about the messages and values they share with the students in their teaching in a gender perspective.

I accomplished the survey in a school by observations and qualitative interviews with the teachers I watched. The results I reached were that the teachers, a male and a female, in general treated their students in an equal way. I saw tendencies to a preservation of the traditional gender patterns, but only a few times. By the results I come to the conclusion that my questions generally were answered, but there is need for more research on this subject and in a larger scale.

Key words: equality between the sexes, school, teachers, students, music

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Allmän bakgrund	6
2. Teoretisk bakgrund	8
2.1 Jämställdhetsforskning och arbetsmarknad	8
2.2 Identitetsskapande	9
2.3 Ungdomskultur	10
2.4 Interaktion	12
3. Syfte och frågeställningar	13
3.1 Forskningsfrågor	14
3.2 Avgränsningar	14
4. Metod	15
4.1 Insamling av empiri	15
4.2 Observation	15
4.3 Observationernas validitet	17
4.4 Intervju	17
4.5 Intervjuernas validitet	18
4.6 Urval av undersökningsgrupp	19
4.7 Etiska regler och överväganden	19
5. Resultat	20
5.1 Analys av observationerna	21
5.2 Intervjuerna	22
5.2.1 Lärarrollen	22
5.2.2 Analys av lärarrollen	23
5.2.3 Identitetsskapande	23
5.2.4 Analys av identitetsskapande	25
5.2.5 Jämställdhetsperspektivet	26
5.2.6 Analys av jämställdhetsperspektivet	29
5.3 Analys av observation och intervju	30

6. Diskussion	32
6.1 Forskningsfrågorna	32
6.2 Påverkansfaktorer	33
6.3 Framtida forskning	33
7. Referenser	35
Bilagor	37

1. Inledning

Som blivande musiklektare har jag funderat mycket kring frågor om jämställdhet och påverkan mellan lärare och elever i musikundervisningen. Området jämställdhet är enormt, så jag har valt att behandla jämställdhet i musikundervisning för att begränsa mig och göra området överskådligt. Jämställdhet är ett aktuellt ämne och det finns många avhandlingar som behandlar olika delar, men eftersom jag är inriktad på musikundervisning har jag valt att söka material som liknar min inriktning. Enbäck & Lidström (2005) behandlar musik och identitetsskapande i genusperspektiv och uppsatsen har varit en inspirationskälla för mitt eget arbete. Uppsatsen riktar sig i första hand till lärare, men också till alla som är intresserade av jämställdhetsperspektiv i undervisningssituationer.

Till att börja med ville jag ta reda på vad läroplanen säger, för att veta vad som är intressant för mig att undersöka. I Lpo 94 står det att:

”Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.” (s. 4)

I skolan ska eleverna fostras till att umgås med kamrater som är lika gamla, utan att ta hänsyn till någons bakgrund. Alla elever ska få en likvärdig chans, men samtidigt har alla olika förutsättningar redan från början. Detta gäller både intellektuell och fysisk mognads- och utvecklingsnivå, samt social, kulturell, emotionell och ekonomisk uppväxtmiljö (Garpelin, 1998). Jag har upplevt att flickor och pojkar behandlas olika i klassrummet genom tilltal, tillrättavisningar, uppmuntran och bemötande och ibland har jag fått uppfattningen att inställningen till flickorna inte är likadan som till pojkarna. Tallberg Broman (2002), menar att lärare har olika förväntningar på pojkar och flickor. Beteendemönster som uppstår i klassrummet motsvarar inte hur flickor och pojkar är. De motsvarar hur de blir i skolan. Detta leder lätt till en problematisk undervisningsmiljö, där alla barn ges samma undervisning. Eftersom barn lär sig på olika sätt är detta en strategi som trots goda avsikter leder till ett icke önskat resultat. Undervisningen blir en medelvåg som inte passar någon fullt ut (Garpelin, 1998).

Ofta delas mänskliga egenskaper upp i manligt och kvinnligt. Detta leder till att båda könen berövas sin fulla mänsklighet och förstärkning av den socialiseringen till manligt och kvinnligt som påbörjats redan i hemmen, media och samhället fortsätter (Molloy, 1992). Eftersom budskapen finns överallt är det viktigt att skolan, där barnen tillbringar mycket tid, ser till att inte reproducera traditionella könsmonster, utan istället motverka dem.

När ungdomar kommer in i puberteten börjar också en frigörelseprocess och ett identitetsskapande. När kroppen börjar förändras är självständighetsutveckling en viktig del i processen att skapa sin identitet och reflektera över vem man vill vara (Wrangsjö, 1994). Som en del i denna process identifierar sig många unga med en speciell ungdomskultur med stil eller smak som är gemensam för alla i gruppen. I gemenskapen stärks de inblandades identiteter genom att avvika från samhällets normer och värderingar och istället skapa sina egna. Genom att en ungdomskultur har en speciell stil, uttrycker den en skillnad till andra grupper. Detta gör varje

grupp unik och detta stärker de gemensamma banden medlemmarna emellan (Ungdomsrapporten, 1996).

Ofta sker identifikationen med hjälp av en för gruppen gemensam musikgenre. Därför tror jag att en musiklektör kan utöva stort inflytande på elevers tänkande och värderingar. Eftersom barn och ungdomar lär sig mer av lärare utifrån vad de gör än vad de säger, alltså praktisk pedagogik är lärare betydelsefulla som rollmodeller (Molloy, 1992). Om eleverna i musikundervisningen möter stereotypa könsroller och roller kommer dessa, istället för att brytas och förändras, att stanna kvar och upprepas.

Vad jag vill undersöka är att se om detta verkligen stämmer. Jag vill ta reda på om lärare behandlar och bemöter sina elever utifrån traditionella könsroller eller utifrån eleverna som individer, men jag vill även studera kommunikationen mellan lärare och elever. Min undersökning kommer att röra musikundervisningen på grundskolans högre stadier, eftersom det är där jag kommer att jobba när jag är färdig med min utbildning. Syftet är att öka kunskapen om arbetet med jämställdhet och en ökad medvetenhet om förhållandet mellan lärare och elever i undervisningen och det kommer förhoppningsvis att hjälpa mig att bli en bättre lärare, genom att jag aktivt kan arbeta med dessa frågor och kanske inspirera andra lärare.

1.1 Allmän bakgrund

Efter att i musikundervisningen på min egen högstadieskola ha upplevt att jag alltid har fått hjälp med olika saker av läraren eller andra elever, oftast pojkar, som att sätta igång en basförstärkare eller stämma en gitarr, utan att jag egentligen behövde hjälpen eller ville ha den, bestämde jag mig för att det är dags att synen på musikundervisningen förändras. Jag har inte alltid valt att sjunga, men blivit tvungen eftersom pojkarna har varit snabbast i konkurrensen om instrumenten på musiklektionen.

På en del skolor där jag har haft praktik har både manliga och kvinnliga lärare ansett att pojkar spelar instrument och flickor sjunger, för de kan inte spela. Det kan de inte heller på många ställen, men det är inte konstigt, eftersom de aldrig tillåts lära sig. Detta är en orättvis undervisningssituation och jag tycker att det är fel att ha ett sådant synsätt. Alla borde få en lika stor chans för lärande i musikundervisningen och läroplanen säger att skolan ska arbeta för alla elevers lika rätt och möjligheter oavsett om de är flickor eller pojkar. I denna uppgift ligger en del svårigheter, enligt Gannerud (2001), eftersom lärare själva är en del av de traditionella könsroller som ligger till grund för vårt samhälle där kvinnor ofta har mindre makt än män.

Jag har valt att undersöka hur det verkligen går till i musikundervisningen på en skola och försöker se om det är bättre eller sämre än jag tror. Därför behöver jag i liten skala ta reda på hur det kan se ut. Detta är en fallstudie, men den kanske kan inspirera någon till fortsatt forskning om vad som verkligen utspelar sig i klassrummen.

Jag börjar med en teoretisk bakgrund om jämställdhetsforskning för att se hur jämställdheten har utvecklats, om kvinnor och män väljer olika yrken på grund av sitt kön och hur härskar-

tekniker, kanske omedvetet, pågår. Vidare tittar jag på ungdomarnas perspektiv i deras utveckling och identitetsskapande, samt om olika ungdomskulturer, varför de är viktiga och vilken funktion de fyller. Sist i detta kapitel pratar jag om svårigheter i kommunikationen mellan lärare och elever och interaktion i undervisningen.

2. Teoretisk bakgrund

2.1 Jämställdhetsforskning och arbetsmarknad

Det är inte okänt att män och kvinnor i samhället har olika förutsättningar och fördomar om varandra. Männen har traditionellt stått för att förvärvsarbeta och försörja sin familj, medan kvinnorna har varit hänvisade till att vara hemma och sköta hushållsarbetet.

På 1960-talet startade könsrollsdebatten i Sverige och den började förändra svenskarnas sätt att se på manligt och kvinnligt. Den handlade inte bara om att lägga märke till kvinnans underordning i samhället utan att även se till hur mannen hade det ställt. Fram till dess hade jämställdhetstänkande enbart varit en kvinnofråga, men genom att kvinnor började förvärvsarbeta, blev rollerna annorlunda utformade och mannen blev tvungen att ge sig in på det som tidigare varit kvinnans territorium och ta del av hushållsarbetet. Detta kännetecknar den officiella jämställdhetsideologin.

Under 1970-talet fick könsrollsbegreppet mycket kritik för att den utåt sett visade att mannens och kvinnans roller i samhället var balanserade men dolde det faktum att kvinnan var underordnad mannen i ett patriarkalt samhälle. Detta synsätt utvecklades under 1980-talet med diskussioner om olika kulturer. Män och kvinnor hade utvecklat skilda könskulturer med olika värdesystem, förhållningssätt och rötter. Kvinnans kultur var förankrad i hemmet, med alla dess sysslor, medan mannens kultur fanns på arbetsmarknaden, där de var fria från hushållsarbete och barnomsorg. Detta ledde till att kvinnor måste anpassa sig till ett manligt sätt att arbeta (Fürst, 1999).

Från början är ett yrke neutralt och inte könsbestämt, men ofta är det ett kön som kommer att dominera och då kan det socialt sett bli det (Molloy, 1992). Ett exempel på detta är läraryrket. Från början fanns det bara manliga lärare, men efter hand har männen försvunnit och läraryrket är numera i stort sett kvinnligt. En förklaring till att läraryrket har blivit kvinnligt kan vara principen lika lön för lika arbete. Detta har lett till en ökad könsuppdelning, eftersom kvinnors arbete, egenskaper och kvalifikationer ofta värderas lägre än mäns. Detta innebär att könen hålls isär och männen står för dominans och överordning, vilket förklarar varför män har tolkningsföreträde av vad som är viktigt och att samhället styrs av manliga normer (Fürst, 1999).

I Sverige finns en kultur av stereotypa könsmonster som kännetecknas av att kvinnor ses som kroppsliga; de ska ta hand om andra människor och se till deras välbefinnande, medan männen tar hand om tankeverksamheten. Dessa inre "egenskaper" kan vi inte se med våra ögon, men när vi ser en person förväntar vi oss olika egenskaper beroende på vilket kön vi ser. De egenskaper vi tror oss se är kulturellt skapade och alltså påhittade (Molloy, 1992). I rollen som lärare överskrider man ständigt dessa stereotypa könsmonster, genom att kvinnor utövar makt och auktoritet och bedriver ett självständigt arbete, medan män genom känslomässigt engagemang och sociala relationer går över gränsen till det som traditionellt anses vara kvinnliga uppgifter. Dessa genusrelaterade föreställningar och normer leder till att män och kvin-

nor närmar sig läraryrket med olika förutsättningar. Samtidigt som lärare oftast är kvinnor befinner sig läromedel, kunskapsinnehåll och kunskapssyn fortfarande i en manlig värld, vilket leder till att traditionella könsmonster reproduceras och att kvinnors underordning bibehålls. (Gannerud, 2001). Traditionellt är hemmet kvinnans plats. I och med att skolan till största delen befolkas av kvinnliga lärare blir skolan på sätt och vis också som ett hem, eftersom det finns många fler dimensioner i lärandet än bara kunskap. Exempel på andra dimensioner är omsorg av barnen och till en viss del uppfostran (Nordahl, 1994).

Kvinnors underordning i arbetslivet och skilda arbetsuppgifter ger olika mycket makt. Männen befinner sig oftast i överläge i hierarkin på en arbetsplats och detta leder ofta till att mannen är normen och utnyttjar det genom de, av den norska politikern och professorn i socialpsykologi Berit Ås, beskrivna "härskarteknikerna".

Dessa är:

1. Osynliggörande, dvs. att tysta oppositionella personer genom att ignorera dem.
2. Förlöjligande, dvs. att genom manipulation framställa en person och dennes argument som mindre viktiga och kanske rent av löjliga.
3. Undanhållande av information, dvs. att stänga ute en person och göra dennes roll i gruppen minimal, genom att undanhålla viktig information.
4. Dubbelbestraffning, dvs. det kommer att straffa sig om man utför en uppgift, likväl som om man inte utför den.
5. Påförande av skuld och skam, dvs. att få någon att skämmas för sina egenskaper genom att antyda att det är deras eget fel.
6. Objektgörande av kvinnor, dvs. att framställa kvinnor som objekt (Enbäck & Lidström, 2005).

Företagens och organisationernas traditionella hierarkiska uppbyggnad har verkat till att missgynna kvinnor. Genussystemet har bidragit till att upprätthålla gamla mönster med manlig överordning. Däremot finns det numera yrken som inte har hunnit bli könsmärkta. Moderna kunskapsföretag inom t ex informationsteknologin vill ha en jämnare könsfördelning, för att skapa öppnare kommunikation (Furst, 1999).

2.2 Identitetsskapande

Miljön ett barn växer upp i har stor betydelse för hur identiteten kommer att skapas. Redan på BB finns det olika förväntningar på hur barnen ska bete sig och utvecklas, beroende på om det är flickor eller pojkar (Wahlström, 2003). Pojkar och flickor möter redan från födseln olika förväntningar och tilltalssätt. Flickor tilltalas barnsligare och mjukare, medan pojkar tilltalas robustare och vuxnare. Dessutom utgår många fortfarande från synsättet att flickor är passiva medan pojkar aktiva. Dessa tankar och förhållningssätt leder bara till att barnen blir som de förväntas vara (Molloy, 1992).

Ett barn som växer upp blir en del av det samhälle och den kultur med bestämda traditioner, normer, värderingar och beteendemönster det befinner sig i. Dessa värderingar möter barnet i

sin närmsta omgivning och de kommer antingen medvetet eller omedvetet att forma barnets identitetsskapande och socialisation. Socialisation är en process som innebär att en individ tar till sig och börjar leva efter en bestämd kulturs värderingar och livsmönster. Från början sker socialisationen med föräldrar och syskon, men ganska snart börjar jämnåriga kamrater och lärare komma in i bilden (Evenshaug & Hallen, 2001).

Lärare har en benägenhet att behandla sina elever på olika sätt, beroende vilka förväntningar som ställs på olika elever. Detta kan leda till att elever som kanske blir avvisade inte utvecklas och presterar lika bra som elever som får mycket uppmuntran och beröm. Som lärare har man alltså stort inflytande på hur barnen betar sig i skolan och vilka värderingar de har. Lärare förmedlar normer och beteendemönster i skolan. Detta sker både genom ord och genom handlingar (Evenshaug & Hallen, 2001).

Elever betar sig också på olika sätt. Till en del beroende på att de är av olika kön, men också för att alla människor fungerar på olika sätt. Ofta uppfattas pojkar som bråkiga, men Nordahl (1994), menar att det är deras sätt att göra motstånd mot de kvinnliga värdena. Pojkar kan känna sig klämda bland alla kvinnor och de skulle behöva fler manliga förebilder. Med fler män i skolorna lär sig pojkar att det finns många olika sätt att vara pojke på. Generellt sett är flickor tysta, snälla och ordentliga (Nordahl, 1994). När pojkarna bråkar blir flickorna utplacerade mellan pojkarna för att hjälpa till att hålla ordning och skapa en lugn undervisningsmiljö. När flickor blir hjälpfröknar får de inte utveckla sin självständighet, utan lär sig traditionella könsmonster redan från början. Pojkar får lära sig att de blir omhändertagna av flickor, istället för att öva på att ansvara för sin egen ordning och sitt lärande (Steenberg, 1997).

Barn som växer upp formar en identitet, dvs. en sammanhängande uppfattning om det egna jaget. Denna uppfattning ska dessutom innefatta en relation till den fysiska, sociala och kulturella omvärlden. Att skapa sin identitet handlar alltså om att ta reda på vem jag är och hur jag passar in i samhället. Unga skapar två sorters identiteter. En ”roll-identitet” som talar om vilket slags person individen är och en ”ego-identitet” som talar om vilket slags person individen vill bli. Roll-identiteten är bunden till normerna i samhället och barnet skaffar sig den genom socialisationen och formar den därefter så att den passar varje individ. Ego-identiteten skapas genom individens egen aktivitet. Barnet tar hjälp av språket för att kunna frigöra sig från de sociala roller som formar individens bakgrund och karaktärsmönster och formar dessutom sig själv till en unik person som utmärker sig i mängden (Källström, 1991).

2.3 Ungdomskultur

När barnen närmar sig tonåren börjar hela tillvaron att förändras. Plötsligt kommer det krav och förväntningar från vuxenvärlden, vilket leder till att den gamla identiteten då individen var barn bryter samman. Det är då dags att etablera en ny identitet, där individen kan komma att känna samhörighet med den nya världen. Det är viktigt att kunna se sig själv hur man var som barn och vad man är på väg att bli, vad man vill i livet och hur man kommer att passa in i samhället (Evenshaug & Hallen, 2001).

Ungdomar är av sig själva nytänkande och ifrågasättande av vuxenvärlden och därför bidrar de till att förnya samhället. Det är avgörande hur samhället bemöter de unga, både för ung-

domarna själva och för samhället, och att de unga verkligen vill vara med och skapa nya synsätt och möjligheter (Ungdomsrapporten, 1996). Ungdomar idag är hänvisade till att skapa sig själva och finner det därför nödvändigt att reflektera över sin identitet, över vem man vill vara (Ungdomsrapporten, 1996).

I utvecklandet av en ny identitet och självständighet, kommer det så småningom en frigörelseprocess. De unga börjar opponera sig mot föräldrarnas och andra auktoriteters gränser, vad gäller till exempel rätt och fel. Detta skapar konflikter och dessa är en viktig del i identitetsskapandet. De unga förväntar sig och behöver motstånd, för att kunna utveckla sitt tänkande, ställningstagande till olika saker och att framföra sina åsikter. Föräldrarna utgör en viktig del i frigörelseprocessen. Om de uppträder auktoritärt och inte låter de unga få tänka själva och bete sig självständigt, eller är alltför eftergivna och inte sätter några gränser kan detta leda till att ungdomarna inte får tillräckligt med stöd i utvecklingen av ansvars känslor (Evenshaug & Hallen, 1992/2001).

Under frigörelseprocessen visar unga på olika sätt att de börjar bli vuxna. Flickor visar det genom att bestämma själv, medvetet välja kläder hon vet att föräldrarna inte gillar, sminkar sig mycket och vill gärna sätta sina egna gränser om till exempel tider att passa. Pojkarna däremot utmanar gärna offentlig lag och ordning. De ska gärna vara med i gäng och visa sig stora och våghalsiga (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1991).

I sin självständighetsprocess är det många som försöker hitta sin identitet i en speciell ungdomskultur. I ungdomskulturen träffar de unga andra i samma ålder med samma intressen eller musiksmak. Detta leder till en gemenskap som stärker banden mellan individerna. Ofta är syftet med en ungdomskultur att sticka ut från mängden, ifrågasätta samhällets normer och värderingar och utifrån sitt eget nytänkande skapa egna. Syftet är också att protestera mot ungdomars utsatthet i samhället och försöka hitta lösningar genom att uttrycka sina åsikter synligt, t ex genom en klädstil eller en musikgenre. Varje ungdomskultur är unik och gör sitt bästa för att sticka ut och skilja sig från mängden, vilket är en del i processen med att skapa sin identitet och stärka gemenskapen inom gruppen (Ungdomsrapporten, 1996).

För att ytterligare skilja sig från andra grupper används olika typer av symboler. En symbol kan till exempel vara ett sätt att hälsa på varandra, vilket alla i gruppen använder och ser ger gruppen dess identitet. En symbol kan också vara lagets färger bland fotbollssupportrar. Olika grupper har således olika symboler för att särskilja sig. Ofta är symbolerna svåra att förstå och tolka för utomstående (Lalander & Johansson, 2002).

Med ungdomskultur och gäng menas ofta en grupp som träffas ansikte mot ansikte, t ex på fritidsgården eller hemma hos varandra. Men i vårt allt mer datoriserade samhälle har många ungdomsgrupper flyttat inomhus och umgås via datorn och Internet istället. Gemenskaperna i gruppen upprätthålls i många fall genom föreställningar om gemenskap, snarare än om verkliga möten. Gemenskapen på Internet är föreställd, eftersom medlemmarna kan vara spridda över hela jordklotet och därmed aldrig kommer att träffas eller känna till alla de medlemmarna i gruppen. Det finns alltså en paradoxal klyfta mellan frånvaro av ansikte mot ansikte – kontakt och en stark känsla av gemenskap och tillhörighet. Ett exempel på detta är att många ungdomar tycker sig känna sin idol trots att de aldrig träffats. Mycket av ungdomars kultur-

och identitetskonstruktion görs med hjälp av media och artificiella förebilder (Lalander & Johansson, 2002).

En form av gemenskap på Internet är chatgrupper av olika slag. Det kan handla om en community, som Lunarstorm där alla medlemmar har en egen hemsida där man kan skicka meddelanden till varandra och chatta, eller MSN som är en chat man ansluter sig till genom att skaffa en Hotmail-adress. Det finns andra ställen också, men dessa är mycket vanliga. En del av attraktionen med nätgemenskapen är att man oftast saknar upplysningar om den man pratar med. Det kan vara vem som helst. Man kan prata med främlingar, blotta sig själv och ta del av andras hemligheter, utan att någon behöver få reda på vem man är. Denna form av kommunikation skapar stora möjligheter till identitetsspel. Vissa ungdomar använder datorer och Internet som ett sätt att fly från verkligheten. Många tycker att den anonyma gemenskap Internet erbjuder är bra, för det spelar ingen roll hur man ser ut eller hur man är klädd och man behöver bara föra ett samtal så länge man själv vill. Det är också lätt att skapa den personlighet man önskar att man hade. Denna typ av rollspel är en viktig del i ungdomars utveckling. Att kunna pröva olika identiteter, förkasta vissa och behålla drag från andra är en del av det identitetsarbete som pågår under ungdomsåren (Lalander & Johansson, 2002).

2.4 Interaktion

Begreppet interaktion definieras som en process i ett ömsesidigt samspel, där grupper eller individer agerar i varandras närhet och på så sätt påverkar varandra. Denna påverkan behöver inte bara handla om verbal kommunikation, utan även gester och att agera bredvid varandra (Rostvall & West, 2001).

För att interaktionen i ett klassrum där undervisning pågår ska fungera bra är det viktigt att alla får komma till tals och säga sin mening. Om det ska kunna växa fram en process där lärare och elever samspekar är detta nödvändigt. Kommunikationen är det viktigaste i en klassrumssituation. Den är avgörande för vad som är möjligt att lära sig under en lektion. Om en lärare exempelvis pratar om något som för henne/honom är självklara begrepp, men som eleven inte vet någonting om, brister kommunikationen och eleverna kan missa instruktioner, för att bakgrundkunskaperna inte finns. På samma sätt kan lärare missa information från eleverna på grund av att de inte talar på samma sätt.

3. Syfte och frågeställningar

Det finns många problem som kan uppstå i en klassrumssituation. Mycket handlar om vilken bakgrund lärare och elever har. Manliga och kvinnliga lärare har ofta olika synsätt och fördomar. Eleverna kommer från olika familjesammansättningar med olika synsätt på omvärlden. Allt detta ska fogas samman till en situation som alla inblandade får ut mesta möjliga av.

Eftersom vi föds med ett kön blir vi uppfostrade utifrån rådande normer och värderingar. Jämställdhetsdebatten är ett hett diskussionsämne i många sammanhang, bland annat i skolvärlden. Det pratas om att anställa lika många lärare av bägge könen och kanske finns uppfattningen att om detta genomförs, så blir vårt samhälle jämlikt. Jag tror inte att det är så enkelt. Jag tror att allt handlar om vilken uppfostran vi får som barn. Alla våra värderingar och normer får vi från första början och det är inte förrän i tonåren vi börjar ifrågasätta om det vi tror är rätt verkligen är det. Om jämställdhet ingick i undervisningen på ett naturligt sätt redan på dagis och förskola, hade nog vårt samhälle sett mer jämlikt ut.

Ett av problemen i undervisningen på högstadiet är att många elever har kommit in i sin frigörelseprocess, vilket gör det svårt för en vuxen att nå sina elever och genomföra en vettig undervisning, eftersom eleverna motsätter sig de vuxna värderingarna och sätten att tänka. Därför är det extra viktigt med interaktion och kommunikation mellan lärare och elever, så att båda parter kan vara överens. Om kommunikationen fungerar kan undervisningen lättare genomföras och även läraren kan lära sig mycket i en sådan situation. När elever får komma till tals och vara med och bestämma över sin undervisning tror jag att de får ut mest av den.

Min undersökning innebär att jag vill observera interaktionen mellan lärare och elever. Jag är intresserad av att se hur läraren behandlar eleverna, lyssnar på dem och ger respons och feedback. Jag kommer att observera olika beteenden främst i ett jämställdhetsperspektiv, men vill även se på andra infallsvinklar, som till exempel hur läraren kommunicerar med eleverna, om någon avbryts, hur lektionen går till, vem som får göra vad. Jag vill observera vem som styr val av arbetssätt, gruppindelning och val av instrument, men ständigt i ett jämställdhetsperspektiv.

Syftet med detta är att jag har fått uppfattningen att lärare behandlar olika elever på olika sätt och vill därför undersöka om det stämmer. Med tanke på tidigare redovisad teori vill jag se hur det går till på en skola. Om fler börjar tänka på undervisning ur ett jämställdhetsperspektiv tror jag att undervisningen skulle gå lättare och eleverna skulle få ut mer av all den tid de tillbringar i skolan. Detta är ju ett långsiktigt projekt. Det går inte att ändra människors synsätt över en natt, men på sikt tror jag att det går att integrera jämställdhet i undervisningen och i resten av samhället. En god start är att börja på dagis och fortsätta i skolan. De unga för sedan vidare dessa värderingar ut i arbetslivet och i slutändan blir vårt samhälle mer och mer jämställt.

Detta är min vision. Jag ska börja med att titta på verkligheten.

3.1 Forskningsfrågor

Utifrån mitt syfte med undersökningen har jag formulerat frågor som hjälper mig att studera problemområdet.

- Hur behandlar lärare sina elever i musikundervisningen ur ett jämställdhetsperspektiv?
- Vilka skillnader finns det mellan manliga och kvinnliga lärare i deras sätt att hantera jämställdhet i musikundervisningen?
- Hur ser lärarna på de budskap och värderingar de förmedlar i sina roller som lärare?

3.2 Avgränsningar

Jag har valt att avgränsa undersökningen till att gälla jämställdhet enbart mellan flickor och pojkar. Jämställdhet vad gäller till exempel etnisk tillhörighet, funktionshinder eller sexuell läggning har jag inte tagit hänsyn till i detta arbete. Jämställdhetsaspekten är för mig också endast intressant i musikundervisningssituationer.

4. Metod

I detta kapitel kommer jag att diskutera olika metoder för insamling av empiri, vilken metod jag har använt samt vilka etiska regler jag har tagit hänsyn till inför utförandet av min undersökning.

4.1 Insamling av empiri

Efter att ha behandlat tidigare forskning inom mitt intresseområde är det dags att diskutera olika metoder att använda i undersökningen. När det jag vill undersöka är så komplext att jag inte kan rycka det ur sin vardagliga situation är observation en bra metod. Då studerar jag hur människor uppträder och agerar i olika situationer och försöker sedan reda ut varifrån olika beteenden kommer.

Det finns olika typer av observationer. Oftast brukar man skilja på strukturerade och ostrukturerade observationer. Strukturerade observationer utgår från ett observationsschema där olika beteenden som ska iakttas finns beskrivna. Utifrån schemat kan man sedan kategorisera de olika beteendena, dra slutsatser och generalisera resultatet.

Ostrukturerade observationer försöker registrera allt som händer i en viss situation. Man försöker inte leta efter specifika beteenden utan registrerar allt och tolkar det i efterhand (Heiling, 1995). Mellan dessa förhållningssätt finns ett antal varianter och blandningar.

Innan jag börjar observera är det viktigt att tänka igenom vad det är jag vill studera. Det kanske är några specifika beteenden jag hoppas få se, kanske vill jag överblicka helheten, eller kanske handlar det om det verbala språket i jämförelse med kroppsspråket.

För att bäst få svar på mina frågor har jag valt att genomföra observationer av lärare och elever i deras undervisning och efteråt intervjuat lärarna för att senare analysera resultaten. Undersökningen är därmed tolkande och fokuserar på lärares uppfattning av jämställdhetsfrågor och hur de tar sig uttryck i musikundervisningen. Mitt synsätt kan därför sägas vara inspirerat av hermeneutik, vilket innebär en vetenskaplig inriktning som studerar, tolkar och försöker förstå den mänskliga existensen (Patel & Davidsson, 2003).

Det är lätt hänt att undersökningen speglar mina åsikter och tolkningar, och för att ge undersökningen en större bredd och bättre tillförlitlighet har jag valt att komplettera mina observationer med korta intervjuer med de två lärarna jag har observerat.

4.2 Observation

Vid studerande av beteenden och skeenden i olika situationer är observationer en användbar teknik, eftersom man i en naturlig situation ser vad som sker i samma stund det inträffar. Observationsmetoden är bra på det viset att den inte kräver mycket aktivitet och samarbete av de

observerade personerna, förutom ett visst obehag vid tanken på att vara observerad. Annars behöver de bara bete sig som vanligt i en viss situation.

En nackdel med observation är att den är tidsödande. Det tar mycket tid att observera och ännu mer för att analysera resultatet. Andra nackdelar kan vara att det ibland är svårt att veta när ett beteende är representativt. Det behövs alltså en viss mängd data för att kunna urskilja representativa beteenden.

När man planerar en observation finns det tre frågor att ställa sig själv:

- Vad ska jag observera?
- Hur ska jag registrera observationerna?
- Hur ska jag som observatör förhålla mig?

Utifrån vilka svar jag ger på frågorna ser jag hur observationen bör läggas upp. Som tidigare nämnts finns det olika typer av observationer. Man kan i förväg bestämma sig för vilka beteenden och skeenden man vill observera och konstruera ett observationsschema. Denna typ av observation har en hög grad av strukturering eftersom allt är preciserat innan observationen börjar. Man kan också ha ett utforskande syfte, vilket jag har i undersökningen och det innebär att man vill erhålla så mycket kunskap som möjligt, och målet är att registrera allt som händer. Detta är en ostrukturerad observation som helt utesluter ett observationsschema. En ostrukturerad observation kräver lika mycket förberedelse som en strukturerad, men på ett annat sätt. En observation i utforskande syfte kräver en god kunskap om det som ska observeras. Istället för ett observationsschema skriver observatören ner nyckelord och antecknar så mycket som möjligt (Patel & Davidsson, 2003).

Det är viktigt att tänka igenom vilket förhållningssätt observatören bör ha i sin undersökning. Observatören kan vara deltagande eller icke deltagande i studien. Som deltagande observatör befinner man sig i situationen och deltar i aktiviteten som pågår. Som icke deltagande befinner sig observatören utanför aktiviteten. Observatören ska också ta ställning till om han eller hon ska vara känd eller okänd. En känd observatör är synlig för alla deltagare i observationen och det innebär att alla deltagare vet om att observatören är där och varför. En okänd observatör kan antingen befinna sig i ett annat rum och studera beteendet genom ett fönster som på andra sidan ser ut som en spegel, eller utge sig för att vara en av deltagarna. I båda fallen vet deltagarna inte om att de är observerade (Patel & Davidsson, 2003).

Alla teknikerna har sina för- och nackdelar, men jag går bara in på de jag finner intressanta för min egen observation. Jag ska observera interaktionen mellan lärare och elever i en musikundervisningssituation. Där är det viktigt att jag kan registrera så mycket som möjligt av det som utspelar sig. Min observation kommer därmed att vara ostrukturerad eftersom den genomförs i utforskande syfte. Jag kommer att befinna mig i klassrummet tillsammans med deltagarna och blir därför en känd observatör, men för att få ett så tillförlitligt resultat som möjligt bör jag placera mig i klassrummet så att jag märks så lite som möjligt. För att på lättaste sätt registrera så mycket information som möjligt kommer jag att sitta på en stol och vara icke deltagande observatör (Patel & Davidsson, 2003).

Som främling i klassrummet blir man som observatör lätt ett orosmoment som kan störa gruppens naturliga beteenden. Detta gör att samtal och beteenden inte sker som de brukar, men efter en stund glöms observatören ofta bort och gruppen återgår till sitt normala tillstånd. Därför måste man observera samma grupp eller, som i mitt fall, lärare en lång stund, så att jag kan vara säker på att jag studerar dennes riktiga beteende.

Eftersom jag finns i klassrummet som känd icke deltagande observatör och enbart för att studera gruppen har jag inget intresse av att blanda mig i undervisningen. Jag bör snarare uppträda som en gäst. En alltför vänskaplig kommunikation kan leda till att läraren kanske vill påverka resultatet och styra det i en för henne/honom önskvärd riktning. Om jag som observatör har alltför förtroligt sätt till lärare och elever kan det leda till den icke önskvärda effekten att jag blir inblandad i skolans sociala liv. Detta medför en risk att jag förlorar min objektivitet (Garpelin, 1998).

4.3 Observationernas validitet

Min utgångspunkt vad gällde observationerna var från början att lärarna skulle videofilmas i sin undervisningssituation, så att jag lätt skulle kunna få en helhetsbild av läraren och dennes syn på jämställdhet. Men efter problem med att få tillstånd att filma blev mitt alternativ att observera utan videokamera. Lärarna var införstådda med att jag skulle titta på dem i första hand och att det handlade om interaktion mellan lärare och elever i ett jämställdhetsperspektiv. Detta verkade inte påverka lärarna särskilt mycket. Jag satt på en stol och försökte göra mig så osynlig som möjligt. Under de första minuterna av varje lektion märktes det på en del elever att det fanns ett orosmoment i klassrummet, d v s jag, men så fort lektionen kom igång var jag glömd. Lärarna berättade om mig och att jag var där för att observera lektionen, men att jag inte observerade eleverna i första hand, utan att min tyngdpunkt låg hos läraren. Eftersom jag märkte att elevernas intresse för mig avtog redan efter ett par minuter och att eleverna i vissa klasser inte ens la märke till mig förrän läraren talade om att, och varför jag var där, drar jag slutsatsen att observationsmetoden är tillförlitlig och att det jag har sett är en autentisk undervisningssituation.

4.4 Intervju

Innan en intervju planeras är det viktigt att klargöra syftet med den. Man bör också tänka igenom hur individens bidrag kommer att användas. Individens måste också få veta hur informationen kommer att behandlas.

När frågorna ska konstrueras behöver två aspekter tas hänsyn till. Dels hur mycket ansvar som lämnas till intervjuaren genom frågornas ordning och formulering, vilket kallas grad av standardisering, dels hur mycket plats som lämnas till intervjupersonen att svara på frågorna, vilket kallas grad av strukturering.

I intervjuer med låg grad av standardisering formulerar vi frågorna under intervjun, och ställer frågorna i en ordning som passar för intervjupersonen. En låg grad av strukturering betyder för intervjupersonen att han/hon har maximalt utrymme att svara på frågorna.

En intervju inleds ofta neutralt oavsett grad av standardisering och strukturering. Detta för att intervjuaren behöver viss information om intervjupersonens bakgrund. Likaså avslutas intervjun med neutrala frågor. Intervjupersonen kanske vill göra något tillägg och får då en chans att göra det. Vid alla sorters intervjuer är det också viktigt att täcka in alla områden som är intressanta. Även en intervju med låg grad av standardisering och strukturering behöver täcka in alla områden.

Man skiljer på kvalitativ och kvantitativ intervju. Eftersom jag kommer att genomföra kvalitativa intervjuer bryr jag mig inte om att beskriva den kvantitativa. I en kvalitativ intervju är både intervjuare och intervjuperson deltagare i ett gemensamt samtal. Intervjun har en låg grad av standardisering, eftersom frågorna är öppna och inga givna svar finns. Intervjuaren leder samtalet framåt, genom att ställa frågor och följdfrågor på det intervjupersonen säger, för att få svar på de forskningsfrågor som är bakgrunden till intervjun. För att samtalet ska gå så bra som möjligt gäller det att intervjupersonen känner sig trygg i situationen. Som intervjuare bör man behärska sitt språkbruk, gester och kroppsspråk och dessutom ge feedback på intervjupersonens tankar. Om intervjupersonen tolkar intervjuarens kroppsspråk och språkbruk på fel sätt kan det leda till missförstånd som kan påverka resultatet av den kvalitativa intervjun (Patel & Davidsson, 2003).

Intervjuerna genomfördes med de två lärarna var för sig den 6/11 och 7/11 2006. Jag genomförde intervjuerna tidsmässigt nära varandra för att lärarna inte skulle hinna träffas och diskutera intervjuerna med varandra. Lärarna har sin musikundervisning på två skolor, en för de lägre stadierna och en för de högre och jag visste att de inte skulle vara på samma skola när jag genomförde intervjuerna. Varje intervju tog ungefär 30 minuter. Dessa spelades in på mini-disc och transkriberades senare i sin helhet.

Jag hade strukturerat mina frågor under olika rubriker, så att frågor om samma ämne ställdes i följd. Detta hjälpte också till att kontrollera att jag täckte in allt på de områden jag var intresserad av att undersöka. Frågorna var formulerade på ett sådant sätt att det gav intervjupersonerna fritt utrymme att prata och berätta om sina tankar. Det gjorde att jag kunde ställa följdfrågor när det behövdes utan att styra svaren i någon riktning. Jag började neutralt med att lärarna fick reflektera fritt om sitt yrkesval och berätta om sig själva. Därefter ställde jag frågor om lärarroller och olika tankar om mål och värderingar i undervisningen, vidare till identitetsskapande för elever och skillnader mellan flickor och pojkar, och slutligen jämställdhetsperspektivet, hur det på olika sätt speglas i undervisningen.

4.5 Intervjuernas validitet

Jag gjorde observationerna innan intervjuerna, dels för att jag skulle kunna ställa frågor som var relevanta i förhållande till undervisningen, dels för att på ett säkrare sätt kunna tolka sva-

ren på ett riktigt sätt. Det kan vara svårt att veta om svaren jag fick på mina frågor under intervjuerna var sanningsenliga eller om de i en viss mån var tillrättalagda. När jag hade upplevt hur undervisningen gick till och vad som utspelades på lektionerna gav det mig ett visst mått av kontroll, eftersom jag kunde jämföra svaren med vad jag själv hade sett. Det jag har sett och reflekterat över har jag sedan jämfört med tidigare redovisad teoribakgrund.

4.6 Urval av undersökningsgrupp

När jag skulle välja skola att undersöka hade jag som kriterium att det skulle finnas flera musklärare, gärna både manliga och kvinnliga. Eftersom jag skulle observera och intervjua, behövde jag besöka skolan fler gånger, vilket gjorde det till en fördel att den geografiskt låg i min närhet. Jag ville att skolan och dess musklärare skulle vara okända för mig, så att jag skulle kunna vara så objektiv som möjligt när jag observerade och intervjuade.

Vid mitt val av skolor sökte jag i de närmast liggande städerna. Många skolor var från början intresserade, men när jag nämnde att jag skulle videofilma mina observationer, drog sig flera skolor ur, vilket gjorde att jag fick leta vidare på andra håll. Slutligen hittade jag en skola där musklärarna var villiga att ta emot mig. Men efter problem med videofilmande även där, beslöt jag i samråd med min handledare att ta bort videokameran, men att stanna kvar på skolan jag hade kontakt med. Skolan är en kommunal skola i en medelstor stad. Eftersom det var lärarna jag var intresserad av, spelade det inte så stor roll vilka klasser de undervisade i, så länge eleverna var i ungefär samma åldrar.

Jag ville undersöka undervisningen hos två lärare, en man och en kvinna, för att kunna jämföra deras syn på jämställdhetsperspektivet i sin egen undervisning. Jag ville att lärarna skulle ha musikhögskoleutbildning och att de varit verksamma som lärare i några år.

Klasserna jag undersökte var två i år 6 och två i år 7. Hos sexorna var antalet flickor och pojkar jämnt fördelade, men bland sjuorna var det mindre jämnt. I den ena klassen var pojkarna i klar majoritet, medan flickorna var i majoritet i den andra.

4.7 Etiska regler och överväganden

Jag har valt att inte nämna varken skolan eller lärarna vid namn. Det är viktigt för mig att bevara anonymiteten för alla inblandade eftersom det är själva undersökningen och det jag kommit fram till som är det väsentliga, inte vilka de medverkande är. Lärarna benämner jag som Anna och Johan, eftersom intervjuerna känns mer personliga än om jag hade valt att kalla dem "Lärare 1" och "Lärare 2".

5. Resultat

Under lektionerna då jag följde undervisningen i år 6 pågick samma moment hos båda klasserna. Lektionerna inleddes med en musiklyssning, där eleverna valt musiken. Sedan sjöng eleverna en sång tillsammans med läraren, som de sedan fick öva att spela på piano, gitarr och bas. I år 7 var det ensemblespel i helklass respektive halvklass.

Under observationerna noterade jag händelseförloppet och skrev ner det som hände på lektionerna, som var intressant i mitt perspektiv. Direkt efter lektionerna skrev jag ner kommentarer och mina egna tankar om det jag just bevittnat. När jag skulle börja analysera det jag observerat upptäckte jag att det var lättast att konstruera fem kategorier under vilka jag kunde sortera olika beteenden som uppkommit (se Bilaga A).

Den första kategorin är ”Aktivitet”, det vill säga vilka olika moment som genomfördes under lektionen, exempelvis i form av att eleverna lärde sig sjunga en sång, ensemblespel hela lektionen eller genomgångar.

Den andra kategorin är ”Lärarens instruktioner” vilket innefattar de instruktioner läraren gav till hela klassen eller till enskilda elever. Jag koncentrerade mina anteckningar till instruktioner som hade med jämställdhet att göra, men även tillsägelser av olika slag ingår i denna kategori.

Den tredje kategorin är ”Elevers respons på lärarinstruktioner”. I denna kategori ingår elevernas beteenden och hur de reagerar på lärarens instruktioner. Även denna kategori genomsyras av jämställdhetsperspektiv och jag har registrerat skillnader mellan flickor och pojkar i deras respons på lärarens beteenden.

Kategori fyra är ”Lärarens respons på elevers beteenden” och där har jag registrerat hur läraren reagerar på olika sätt på olika elevers beteenden i ett jämställdhetsperspektiv.

Den femte och sista kategorin är ”Symboliskt jämställdhetsspråk och normer”. Här tar jag upp alla de beteenden som specifikt har med jämställdhet att göra. Det handlar om på vilket sätt elever och lärare behandlar varandra olika beroende på kön, om traditionella könsroller upprätthålls och vilka värderingar och normer läraren medvetet eller omedvetet signalerar. Här nedan presenterar jag de viktigaste resultaten från observationerna.

Gemensamt för båda lärarna var att de riktade det mesta av sin uppmärksamhet till pojkarna, oavsett om de var i majoritet eller inte. Instruktionerna riktades främst till pojkarna och det var också pojkar som fick ständiga tillsägelser. Endast en gång fick en flicka en tillsägelse. Pojkar fick oftare än flickor individuell hjälp när de skulle öva. Flickor fick oftast hjälp i grupp.

Ofta pratade pojkarna rakt ut utan att räcka upp handen. Ibland ledde det till tillsägelser, men inte alltid. Pojkarna var de som flest gånger tog initiativ till att börja spela och föra arbetet framåt. Det var också pojkar som inte gjorde vad de skulle. Flickorna satt oftast passiva och väntade på hjälp. Pojkarna hördes och syntes mest och det var också de som fick mest upp-

märksamhet och hjälp. Det ledde automatiskt till att flickorna inte i samma utsträckning fick uppmärksamhet.

Lärarna gav många tillsägelser varje lektion. I och med detta avbröts momenten flera gånger och det skapade fler tillfällen till att prata, vilket i sin tur ledde till ännu fler tillsägelser. Ibland hjälpte det att vara högljudd på lektionen. Många pojkar var högljudda och det ledde till att de fick hjälp när de behövde.

Flickorna kom i tid till lektionerna, men inte pojkarna. När eleverna kom in i klassrummet hade eleverna inga bestämda platser, utan fick sitta bredvid vem de ville. Det ledde till att eleverna utan undantag satte sig könssegregerat och enda gången eleverna spontant arbetade tillsammans var i en ensemblesituation när flickorna kontrollerade att pojkarna gjorde vad de hade fått i uppgift att göra, så att de kunde spela tillsammans. Anna ägnade mer tid åt pojkarna än flickorna. Flickorna fick heller ingen uppmärksamhet under genomgångarna. Båda lärarna sa vid några tillfällen åt flickorna att de fick vänta på sin tur, medan de hjälpte pojkarna.

5.1 Analys av observationerna

Vid första anblicken verkade de båda lärarna behandla sina elever på ett jämställt sätt vad gäller flickor och pojkar i sin undervisning, men efter en stund la jag märke till att det inte förhöll sig så. Eleverna uppvisade tecken på de traditionella könsmodellerna och lärarna uppmuntrade omedvetet till detta.

Det som var intressant var att många pojkar befann sig i en huvudroll i klassrummet. De fick sina behov tillgodosedda snabbare än flickorna. Enligt Wahlström (2003) finns det olika förväntningar på pojkar och flickor redan på BB. Pojkar föds in i en huvudroll och flickor in i en biroll och dessa roller utspelades av många elever under mina observationer. Pojkarna tog mycket plats och dominerade på lektionerna även när de inte var i majoritet. Detta fenomen är inte nytt, utan har konstaterats av olika undersökningar sedan 1970-talet (Gannerud, 2001). Därför kan jag dra slutsatsen att det jag observerat inte är ett tillfälligt beteende hos pojkarna och flickorna utan ett vanligt förekommande sådant.

Vidare konstaterar Tallberg Broman (2002) att regelbrott ibland kan accepteras av pojkar, men inte av flickor. Pojkar får ofta mer hjälp, beröm och detaljinstruktioner medan flickor blir avbrutna, överröstade och nonchalerade. Jag såg en del tecken på detta mer eller mindre hos båda lärarna i och med att många pojkar pratade rakt ut och högljutt ropade på hjälp, medan flickorna satt och väntade. Deras behov av hjälp tillgodosågs först efter pojkarna.

Lärarna hade möjlighet att skapa könsblandade grupper på lektionerna, men gjorde det inte. Jag tror inte att det var någon medveten strategi, utan det blev så, eftersom eleverna hade fått välja instrument själva och på sätt hamnat i olika grupper. Detta var fallet under alla lektionerna utom en, där eleverna övade inför en konsert och var indelade i könsblandade grupper.

Av härskarteknikerna kunde jag inte se många tydliga exempel i mina observationer. Möjligtvis var det under Annas lektioner när hon inte gav flickorna någon uppmärksamhet. En av teknikerna är ju osynliggörande vilket innebär att man ignorerar vissa personer, i detta fall flickorna och de satt mycket riktigt och väntade på sin tur medan läraren ägnade sig åt pojkar. Det är svårt att säga hur vanligt användandet av härskartekniker är, men detta var det enda jag observerade.

5.2 Intervjuerna

Intervjuerna var konstruerade så att jag lät lärarna prata fritt utifrån olika frågor jag ställde (se Bilaga B). Lärarna var redan från början inbegripna i var mitt fokus låg. Jag talade om det redan innan observationerna, så att lärarna inte skulle känna att jag utgav mig för att titta på en sak, men i själva verket titta på något annat. Jag tror inte att denna information har påverkat resultatet nämnvärt. Det skulle i så fall vara precis i början av lektionerna, men när lektionerna väl satte igång hade lärarna fullt upp och inte tid att tänka på vad jag satt och observerade. Utifrån svaren jag fick om frågorna som handlade om jämställdhet kan jag också dra slutsatsen att kännedomen inte påverkade resultatet.

5.2.1 Lärarrollen

Intervjuerna började neutralt med att jag frågade om lärarnas bakgrund och ingångar till yrkesval. Efter det gick jag in på deras syn på sin roll som lärare. Anna menade att det inte finns en roll som lärare, utan många. En av dem är polis, d v s de ständiga tillsägelseerna och uppmaningarna i form av "sitt ner", "var tyst" "ta av mössan". Det finns många saker att brottas med hela tiden. En annan roll är den som hängiven musiklärare som sprider entusiasm och spelglädje i musikundervisningen. Det finns många sidor att ta hänsyn till.

...så att rollen som musiklärare är egentligen ganska så komplex...

Johan vill att det praktiska musicerandet ska vara i centrum och förhoppningen är att sprida ett intresse till eleverna så att de kanske själva spelar utanför skolan. Han hänvisar också till vikten av att ha styrdokumentet i bakhuvudet och följa Skolverkets riktlinjer för undervisningen. Men det viktigaste av allt är det praktiska musicerandet, ofta i form av ensembleverksamhet.

...för många är det nog den enda, kanske, kontakten de har med musik. Att få möjlighet att spela tillsammans.

Sammanlagt skulle man kunna säga att båda lärarna ser sin roll som lärare som någon som ska sprida entusiasm och inspirera eleverna att musicera på egen hand. Samtidigt som det är viktigt att reflektera över vilken roll man som lärare vill ha och placera sig i, är det också viktigt att fundera över vilka mål man har med undervisningen. Anna menar att musik självklart ska vara ett roligt ämne.

...och så ska de få med sig en liten repertoar i bagaget utav sånger som de har sjungit, få lite, en viss musikalisk upplevelse så att säga, lite känsla för musiken, timing. Och de ska också veta att musik är mycket mer än det som de lyssnar på idag i sina mp3-spelare. Musiken är så mycket mer än den moderna popmusiken, det finns så många genrer till. Det har funnits en musikalisk utveckling som gör att musiken låter som den låter idag. Så man vill försöka ge dem små inblickar.

Johan menar att det viktigaste är att eleverna får vara med och musicera. Oftast sker detta genom ensembleverksamhet. På frågan om vilka värderingar lärarna tror att de som vuxna förebilder förmedlar i musikundervisningen svarar Johan att en ömsesidig respekt är mycket viktig i arbetet med att bygga upp ett förhållande till eleverna. Anna förmedlar medvetet en positiv attityd och försöker få sina elever att inte förkasta musik vid första lyssningen, utan istället ge all musik en chans. På samma sätt bör eleverna ha en positiv attityd till musiklektionerna med mottot att det inte blir roligare än vad man gör det till.

5.2.2 Analys av lärarrollen

Lärarna har lite olika åsikter om sina roller som lärare, men de är ganska överens om att det är en komplex roll som innehåller många olika delar. Det finns inte en enda roll utan flera och dessa behandlar allt från disciplin och respekt till att vara den som uppmuntrar och är entusiastisk, men samtidigt ställer krav på vad eleverna ska kunna.

Lärarna är lite blygsamma när det gäller att nämna sig själva som förebilder trots att jag frågade på vilket sätt de för vidare värderingar i rollen som vuxna förebilder. Johan nämner inte ordet förebild alls, utan verkar istället se sig som en aktör i en process som förmedlar ett budskap, i det här fallet en ömsesidig respekt. Anna har en tydligare bild av att förmedla en positiv attityd, men som förebild nämner hon sig själv som mindre viktig. Om jag kopplar dessa tankar till Ganneruds (2001), finner jag att lärarna har blandat ihop sina traditionella roller med varandra, vilket jag tycker är mycket intressant. Gannerud menar att det som omgivningens ofta uppfattar som positivt hos kvinnliga lärare är omsorgsförmåga och hos manliga lärare framhålls vikten av att kunna förmedla kunskap. I min undersökning är det Johan som framhåller vikten av att lära känna sina elever och utveckla ett förhållande till dem som bygger på respekt och omtanke. Anna vill i första hand ge eleverna en slags musikalisk allmänbildning.

Johan menar att det är mycket viktigt att lära känna sina elever. Anna tycker att en av svårigheterna är att tiden inte räcker till. Det finns så mycket man vill hinna med i sin undervisning, men det blir inga djupdykningar på något område, utan man måste hela tiden gå vidare för att hinna med nästa moment. Att på den tiden hinna lära känna alla sina elever är nästan en omöjlighet.

5.2.3 Identitetsskapande

En viktig del i ungdomars liv är att skapa sin egen identitet. Eftersom eleverna tillbringar mycket tid i skolan är den också en viktig plats för identitetsskapandet. Jag vill veta hur lärarna ser på sina elevers identitetsskapande och om musiken på något sätt påverkar dem. Lärarna

är överens om att musik är viktigt för en del elever, men inte för alla. Det beror helt på individerna.

Johan menar att intresset för musik och identitetsskapande går i vågor. Just nu är intresset inte så stort som det har varit.

Jag tycker jag har kunnat notera att det har ett lite starkare liksom band mellan musik och identitet för bara ett par år sen.

Anna menar att en viktig del i identiteten är att kunna stå för sina åsikter och sin musiksmak.

Sen så finns det så mycket i ungdomars identitet idag som påverkas av musiken. Vi har till exempel alla som klär sig i svarta kläder, målar ögonen och färgar håret och så. Det handlar ju också mycket om, det är ju en musikstil som de har använt på något sätt. De sätter sin identitet i det.

Anna menar också att detta sätt att utmärka sig är vanligt hos några få elever och att det inte finns i varje klass, men att det är ganska vanligt bland tonåringar att koppla sin identitet till musik och att klä sig som de som spelar musiken, oavsett vilken stil det handlar om och att musiken fyller en viktig funktion i ungdomarnas liv under en viss period.

Men musiken är inte enbart positiv som identitetsskapare. Enligt Anna är det viktigt att tänka på vad man vill förmedla med sin musik och eftersom ungdomarna befinner sig i en känslig fas i sina liv blir de lätt präglade av vad de ser i t ex, musikvideos som anspelar på sex, med djupa urringningar och mycket naken hud, vilket påverkar många i en negativ riktning. När jag frågar om det leder till att unga tror att det är så det ska vara håller läraren med.

Både i verkliga livet och att det är så man ska vara när man musicerar också, för... Ja, det har blivit deras förebilder.

Anna tror att idolerna är viktiga som musikaliska förebilder, men tror inte att hon som lärare kan bli det när man träffar eleverna så lite. Eleverna känner inte till musikern hos lärarna, utan ser dem mer som bara lärare och en vuxen förebild. Anna menar dock att det finns de elever i musikklasserna som är mer genuint intresserade av musik och då kanske man kan bli en musikalisk förebild för dem, men för de vanliga klasserna är det svårare.

Jag vet inte om jag egentligen kan bli en musikalisk förebild för dem när jag bara träffar dem så lite som jag gör. Mer egentligen som en vuxen förebild. Det har jag inte funderat så mycket på, men det kanske jag kan bli. För de ser ju inte egentligen mig i mitt eget musikaliska utförande, de känner ju inte mig som musiker, de känner ju mig som lärare.

Johan tycker det är viktigt att eleverna själva får välja låtar att spela ibland, så att musikundervisningen handlar om det som intresserar eleverna, men menar också att det mest i undervisningen handlar om pop och rock och då blir det lätt väldigt snävt om eleverna bara spelar det de själva känner till. De behöver lära känna olika typer av musik.

Eftersom jag har ett jämställdhetsperspektiv på undersökningen undrar jag om det finns någon skillnad mellan flickors och pojkars identitetsskapande. Ingen av lärarna har tidigare funderat

i de banorna, men kommer fram till att det kan finnas skillnader. Anna menar att det kan finnas skillnader i vilken person eleverna ser upp till i ett band, en slags idoldyrkan.

Ja, jag inbillar mig, jag vet inte men, tjejerna tittar nog mer på frontfiguren i ett band till exempel. Och tar personen som förebild där. Medan killarna kanske tittar mer på de häftiga musikerna, trummisen, gitarristen.

Johan menar att skillnaderna kan handla om vilket instrument eleverna väljer.

Men om man målar med en bred pensel så att, så kanske man skulle kunna säga att killar ofta väljer ett instrument, alltså. Att tjejer, många tjejer vill verkligen sjunga, och tar för sig där så att säga, i sången.

Han menar också att tjejer ofta är bättre på att tolka texter och lägga sin själ i det, medan killar oftare försöker härma originalet.

5.2.4 Analys av identitetsskapande

Båda lärarna verkar tycka att musiken ofta spelar en roll och ibland en stor roll, för ungdomars identitetsskapande, men de menar att det sker på olika sätt. Först och främst handlar det om individerna och musiksmaken. En del ungdomar är mer benägna att försöka efterlikna sina idoler än andra. En del ungdomar skapar sin identitet med hjälp av en viss musikgenre och det leder till en gemenskap bland olika individer som tillsammans skapar sin egen ungdomskultur (Ungdomsrapporten, 1996). Johan menar också att många elever bara är intresserade av att spela en sorts musik och det tolkar jag som ett tecken på just dessa elevers ungdomskultur och identifikationsmedel. Men samtidigt är eleverna inte främmande att prova andra sorters musik när det är lärarna som bestämmer, utan gör oftast som de blir tillsagda. Detta tolkar jag som att musklärarna är förebilder för sina elever, trots att de själv inte reflekterat särskilt mycket kring det. Om eleverna inte hade sett upp till sina lärare tror jag inte att de hade varit så öppna att prova nya musikstilar. Jag tror också det har att göra med att musikämnet intresserar de flesta eleverna och många vill lära sig så mycket som möjligt. Båda lärarna framhåller att allt identitetsskapande beror helt och hållet på individerna. Det kan bero på att de inte tycker att går att generalisera vad som är typiskt kvinnligt och vad som typiskt manligt, men också på att många personer inte vill se någon könsvariabel i intervjusituationer, utan hellre pratar om sina elever som könsneutrala individer (Gannerud, 2001)

Påverkan utifrån kan nog också vara stor. Eftersom vårt samhälle kretsar mycket kring media får ungdomar en uppsjö av olika förebilder. Det handlar om t ex reklamfilmer och musikvideor. Personerna som visas upp ses ofta som ideal och ungdomar i identitetsskapande ålder tar mycket intryck av det de ser. Ofta ser de selektivt och tänker inte på att bilderna kanske inte stämmer med verkligheten, eller att det som visas upp kanske inte alltid är önskvärt (Lalander & Johansson, 2002). Jag syftar då på retuscherade bilder av modeller eller avklädda tjejer i musikvideor.

5.2.5 Jämställdhetsperspektivet

Jag uppfattar jämställdhetsperspektivet som stommen i mitt arbete. Därför ville jag höra vad mina intervjupersoner hade för åsikter om jämställdhetsperspektivet i undervisningen. Jag börjar med att fråga om det stämmer att pojkar tar mer plats i klassrummet såväl fysiskt som verbalt, vilket forskning visar. Anna håller med och säger att det stämmer i de flesta fall. Givetvis finns det tjejer som dominerar i vissa klasser, men oftast är det pojkarna.

...det är ofta så att killarna tar väldigt stort utrymme. I en grupp har jag det så speciellt. Där är det en handfull killar, jag tror de är sju stycken, som, de kårar upp övriga klassen totalt. Och de är 30 stycken i klassen och de här killarna, de totalt dominerar. Inte på ett positivt sätt, för man kan dominera både positivt och negativt, men de dominerar ofta negativt.

Johan håller inte med om mitt påstående. Han säger att det kan vara så i vissa klasser, men i andra klasser kan det vara tvärtom. Han säger att han har haft en del klasser där tjejerna har tagit över och många killar sitter tysta. Det beror helt på vilka individer som finns i klassrummet.

Kanske det kan vara så lite grann att i lägre årskurser, i årskurs sex att killarna liksom är mer högljudda och skrikiga. Men jag tycker det ger, fram i årskurs åtta och nio så tycker jag att där börjar det bli mer grupp-sammansättning så att säga.

Johan tycker att det kan vara både och, både tjejer och killar kan ta över och han vill inte säga att det är antingen det ena eller andra könet, utan istället vara uppmärksam och vara noga med att fördela sin tid jämnt mellan eleverna. Då undrar jag vilka förväntningar lärarna har på flickors och pojkars spel. Om det finns skillnader i förväntningar mellan flickor och pojkar.

Annas spontana svar är att det inte finns olika förväntningar, men sen ändrar hon sig och säger att det ibland kan finnas skillnader.

... jo man kanske förväntar sig att, att tjejer har lite mer utvecklad finmotorik. Killarna är lite klumpigare fortfarande. Och sen inbillar man sig kanske att alla killar fixar det här med att spela trummor. De fixar det här jättebra. Men det gör de inte. Och att tjejerna är mer intresserade av att spela synt och sjunga och så, men det stämmer ju inte heller alla gånger. Jag har en tjej i sexan till exempel och hon är jätteduktig på att spela trummor.

Johan säger också att det inte finns några skillnader alls, men nyanserar sitt svar och kommer fram till att det kan finnas vissa skillnader.

Ofta är det ju kanske tjejer är lite försiktigare och sådär när det gäller instrument som kan låta mycket liksom så... /paus/ Det är ofta jätteskönt att de är det. Det är lättare tycker jag för, återigen generalisera, men många tjejer liksom är det lättare att prata med om kanske ton och tonbildning . På en elbas till exempel. Eller trummor att de hör mer, de hör lättare att det här passar inte så bra, det låter för starkt eller så.

Jag undrar om det är svårare att prata med pojkar om att spela på olika sätt.

Många killar tycker jag, eller en hel del, de /tänker efter/ hade gärna spelat med mycket dist. Starkt hela tiden.

För att sammanfatta båda lärarnas svar kan man säga att tjejer kan vara försiktigare i sitt sätt att spela, men att de har lättare för att lyssna än pojkar. Jag frågar vidare om elevernas beteenden i klassrummet och undrar om det finns några skillnader på pojkars och flickors självsäkerhet i undervisningen.

Anna menar att det finns skillnader. Många gånger säger pojkarna att de gärna vill och att de kan, men att när det väl kommer till kritan vet de inte hur de ska göra. Jag frågar om det är likadant för flickor som för pojkar. Anna menar att det återigen handlar om individen.

Vissa är ju så i sin personlighet att de tar mer för sig, jag menar tjejer kan ju vara precis likadana som killarna där att ”jag kan jättemycket” och så, men det är inte säkert att de kan så mycket när de väl sätter sig och spelar. Jag tror nog att det är mer fråga om personlighet och inte så mycket kön. Killarna kanske är mer åt det hållet att de har ett självsäkrare beteende än vad många tjejer har.

Johan menar att det kan vara så att många flickor inte är så säkra på sig själva, men att många tycker om att sjunga och när de kommer över den första tröskeln att sjunga i klassen så att de andra hör, kan de växa mycket bara genom att våga och det kan t o m bli så att blyga flickor sjunger själva på konserter. Skillnaden till pojkarna kan kännetecknas av de ofta är ganska självsäkra redan från början.

Det finns en hel del exempel på killar som tycker att de är ganska självsäkra, men de är kanske inte så självkritiska. Det skulle man nog kunna säga att tjejer ofta är lite mer.

Han menar att flickor oftare lyssnar noggrant och kan vara för självkritiska, medan pojkar inte bryr sig så mycket, men han framhäver också att det är grovt generaliserat och att det inte alls stämmer på alla elever.

Jag frågar om det finns skillnader i elevernas nyfikenhet till musikämnet beroende på vilket kön de är. Johan säger att det kan finnas skillnader.

Jag kanske skulle kunna säga liksom att i årskurs sex när jag har dem första gången, man ska gå igenom olika instrument sådär med dem så, kanske det är så att killar ofta har /paus/ en färdig bild av vad de vill spela för instrument. Där kan jag kanske känna att tjejer är lite mer nyfikna eller gärna provar runt sådär.

Anna håller med om att flickor ofta är lite mer nyfikna. Hon menar att flickor oftare har ett mer genuint intresse av musiken och vill lära sig lite allt möjligt, medan pojkarna är inriktade på att t ex bara spela gitarr eller trummor. Jag frågar vidare om det finns några skillnader i elevernas initiativtagande på musiklektionerna. Johan tycker att eleverna är ganska glada för musikämnet och att de flesta tar initiativ oberoende av kön. Anna menar att det i grund och botten inte finns några skillnader, men att lektionssituationerna kan hämma vissa elevers initiativförmåga.

... om ett par personer kanske dominerar mer än andra kan det ta bort initiativkraften från vissa. Det kan göra att de faktiskt tröttnar och inte orkar anstränga sig. För att det är så många som kanske förstör hela lektionen istället för att göra det så kul som möjligt. Och det kan faktiskt göra att initiativkraften försvinner.

Jag fortsätter med frågan om det är någon skillnad mellan flickor och pojkar vad gäller samspel och förmågan att lösa uppgifter i grupp. Anna tycker att flickorna oftast har lättare för att

koncentrera sig och genomföra en uppgift än vad pojkar har. Ofta är det brist på koncentration som gör att det blir svårt för pojkarna.

De orkar liksom inte ta itu med uppgiften ofta, utan det fallerar egentligen redan vid starten. Men killar är ofta, om man då går till ett gäng som kan spela lite mer så är min uppfattning den att killar är mycket slappare. Har mycket oftare en attityd av att ”ah, nu kan vi detta” medan tjejerna faktiskt jobbar flitigare för att få till det, ett bra resultat.

Johan tycker inte att det är någon skillnad mellan könen vad gäller samspel. Han menar att det snarare handlar om att olika elever vill spela olika sorts musik. Han märker en tydlig skillnad vid låtval.

Killar vill ju ofta spela snabbare och lite, vad man kan kalla tuffare låtar. Det finns ett överslag hos tjejer, gärna vill spela lite ballader och så.

Låtvalsmässigt ser han tydliga skillnader mellan könen, men inte vad gäller samspel. På frågan om det finns någon anledning att behandla pojkar och flickor olika svarar Anna att det finns det inte, men ibland gör man det i alla fall.

... det kan ju vara så att man har en högre toleransnivå med tjejerna eftersom tjejerna i regel är lugnare. Så en lugn elev som sitter och pratar lite vid sidan om med en kompis, det kan jag tolerera mer än en elev som ofta stör, ofta bråkar, ofta gör sig hörd och ofta liksom protesterar på olika sätt

Johan menar att han gör vad han kan för att inte behandla sina elever olika, men att det ibland blir så att han hjälper vissa elever mer, t ex någon som är duktig.

Det har ju ofta med att göra med att det man visar dem då, det tar lite längre tid att gå igenom.

I min sista fråga i intervjun undrar jag hur viktig jämställdhet är i lärarnas undervisning. Jag vill veta om de tänker på jämställdhet, om de planerar sina lektioner utifrån ett jämställdhetstänkande och hur de ser på jämställdhet över huvudtaget. Johan menar att det är mycket viktigt, medan Anna inte tycker att det är viktigt. Johan säger att

... jämställdhet liksom det är precis som det vi sa innan med respekt och att alla är lika liksom oavsett såklart hur man ser ut eller vad man kan och sådär. Jag vill ju gärna att när eleverna kommer hit ner så, så mår man bra och känner att, att har man svårt för det så får man hjälp och man är liksom lika respekterad liksom det spelar ingen roll. Man jobbar tillsammans liksom mot ett mål.

Han åsikt är att alla elever, vilka de än är ska få samma bemötande, men han tycker inte att aspekten flickor eller pojkar är lika viktig.

Ja men sen, jag har inte funderat sådär mycket på just pojkar och flickor därför att jag upplever det inte som, som en stor grej liksom. Det här med könsperspektivet liksom att killar skulle ta över eller att tjejer skulle vara mer dominant, jag kan inte se det riktigt.

Han kommer tillbaka till det könlösa individperspektivet och menar att han försöker bemöta alla elever likadant.

Ja det hoppas jag och det tror jag också att jag gör fast inte med baktanken att liksom nu jobbar jag aktivt med jämställdhet utan det är väl mer en helhetssyn att alla ska få den hjälp de behöver liksom för att kunna utföra uppgiften på ett bra sätt.

Anna säger att hon inte tänker på jämställdhetsperspektiv alls, utan att hon undervisar utifrån ett individtänkande. Hon försöker ge alla elever lika mycket tid, utifrån hur mycket hjälp de behöver och oavsett om de är flickor eller pojkar.

Jag avslutar intervjuerna med att fråga lärarna om de har något att tillägga. Anna kommer inte på något, utan är nöjd, men Johan berättar att han tidigare gjort en undersökning om flickor och pojkar på en annan skola än den han jobbar på nu och med en annan social struktur. Han menar att om jag hade gjort min undersökning på en annan skola, skulle jag nog ha fått helt andra svar. Jag håller med honom, eftersom detta är en fallstudie där jag vill visa på ett exempel på hur musikundervisningen kan se ut på en skola och vilka tankar lärarna där har om sina roller, förebilder och jämställdhetstänkande.

5.2.6 Analys av jämställdhetsperspektivet

Båda lärarna anser att alla elever ska bemötas lika oavsett om de är flickor eller pojkar. Denna åsikt kan jämföras med Molloy (1992) som konstaterar att om man behandlar alla elever lika betyder det ofta att man utgår från en norm vilket innebär att man talar om lika och olika i förhållande till något annat. När man dessutom delar upp könen i kvinnligt och manligt berövas båda könen sin fulla mänsklighet, eftersom båda könen får dela på en medelväg som ska passa alla. I Lpo 94 står det att alla elever ska få en likvärdig chans i skolan. Men utgångsläget gör det problematiskt. Alla elever har olika förutsättningar i utgångsläget och det gäller allt från intellektuell och fysisk mognads- och utvecklingsnivå, samt social, kulturell, emotionell och ekonomisk uppväxtmiljö. Att ge alla barn samma undervisning är en strategi som trots goda avsikter leder till ett icke önskat resultat. Eftersom barn fungerar och lär sig på olika sätt, blir det en skiktning bland eleverna. Undervisningen blir en medelväg som inte passar någon fullt ut (Garpelin, 1998).

Båda lärarna är överens om att killar ibland tar mycket plats och utrymme på lektionerna, men att det ibland kan vara tjejer som dominerar. Det verkar dock som att det oftast är pojkar. Johan tycker att det kan vara så i år 6 och ibland år 7, men i år 8 och 9 har de flesta sådana tendenser försvunnit.

På frågan om det finns skillnader i flickors och pojkars sätt att spela säger lärarna att flickor är försiktigare, är bättre på att lyssna och att de har bättre utvecklad finmotorik, medan pojkarna kanske hellre vill låta mycket, spela starkt och inte lyssnar så mycket på hur det låter. Detta kan ha att göra med vilken självsäkerhet eleverna känner i klassrummet. Enligt Anna och Johan är pojkar ofta mer självsäkra, vilket leder till att de vågar prova på olika instrument, låta mycket och spela fel, där många flickor inte vågar sig fram till instrumenten och är rädda för att spela fel för att de saknar det självförtroendet som pojkarna har. Flickornas styrka är däremot att de är självkritiska, de godtar inte ett dåligt spelresultat, utan vill att det ska låta bra, där pojkarna kanske inte bryr sig om att lyssna på hur det låter. Allt har ju sina för- och nackdelar. För mycket självkritik leder inte spelet framåt, eftersom eleven är upptagen med att

tycka att prestationerna inte duger, på samma sätt som en för hög självsäkerhet kanske kan leda till att eleven inte lär sig lyssna på sitt spel och upptäcka nyanser eller andra sätt att spela på.

Både Johan och Anna tycker sig se skillnader i elevernas nyfikenhet till musikämnet. Oftast är flickor mer nyfikna och intresserade av att upptäcka och lära sig olika saker och instrument, medan många pojkar är inriktade på att spela bara ett instrument och inte så intresserade av resten av undervisningen. Men de flesta eleverna tycker det är roligt att ha musik, och därför är det också många elever som tar initiativ på lektionerna oberoende av kön. Det kan dock finnas en del elever som blir störda av dominerande elever och därigenom tappar lusten och orken att ta initiativ, men det verkar inte vara vanligt förekommande.

När det handlar om samspel är lärarna överens om att det ofta kan vara flickor som klarar uppgifterna bäst. Flickor har lättare för att koncentrera sig under längre stunder och arbete flitigt och det leder till att de oftare kan slutföra uppgifter. Pojkar har svårare för att koncentrera sig och har en mer avslappnad attityd, vilket ibland leder till att de inte slutför uppgifter i samma utsträckning som flickorna. Johan tycker inte att det är lika stora skillnader som Anna.

När jag kommer till jämställdhetsaspekten har varken Anna eller Johan funderat särskilt mycket på hur de jobbar med jämställdhet i sin undervisning. Anna säger till och med att hon inte tycker det är viktigt. Jag tror det handlar om en förutfattad mening från hennes sida, för när jag förklarar att jag ser det som att alla elever ska ha lika rätt att lära sig lika mycket i skolan oavsett om det handlar om flickor eller pojkar och forskning visar att pojkar oftast dominerar utrymmet i klassrummen (se Tallberg Broman, 2002 och Steenberg, 1997), säger hon att hon tänker på eleverna som individer och försöker ge alla elever den hjälp de behöver oavsett om de är flickor eller pojkar. Johan tycker att jämställdhet är mycket viktigt och det visar sig att han också tänker på eleverna som individer istället för att dela upp dem i grupper om pojkar och flickor.

5.3 Analys av observation och intervju

Vid en jämförelse av lärarnas svar i intervjuerna och mina observationer kan en viss skillnad upptäckas. Jag noterade att lärarna riktade det mesta av sin uppmärksamhet till pojkarna. Anna medgav att pojkarna oftare tar större plats än flickorna, men Johan tyckte att det inte var någon skillnad mer än i år 6 och år 7. Båda håller fast vid att allt i slutändan handlar om vilka individer som befinner sig i klassrummet och att alla elever ska bemötas likadant. Jag tror att det är svårt att genomföra i verkligheten, eftersom alla individer är olika.

Det blir en omöjlighet att bemöta alla elever på samma sätt, för eleverna reagerar olika beroende på vilken lärare som pratar, liksom lärare reagerar olika beroende på vilken elev som pratar. Anna konstaterar att hon i viss mån behandlar flickor och pojkar olika och menar att hon ibland har större tålamod med flickor än med pojkar, eftersom elever som oftast sköter sig inte stör lika mycket om de småpratar lite under lektionen.

Ett exempel på olika bemötande som jag observerade var när Annas klasser hade musiklyssning som start på lektionen. I den första klassen var det en flicka som hade valt musik och i den andra klassen en pojke. När flickans låt spelades stod läraren nära och pratade med henne om låten och skivan, men när pojkens låt spelades stod hon på längre avstånd och pratade med flera pojkar på en gång. Wahlström (2003) konstaterar att flickor och pojkar redan från födseln behandlas olika. Flickor hålls mycket närmare föräldrarna, sitter i deras knän och blir ständigt beskyddade medan pojkar ofta får klara sig själva och inte sitter i knäet. Även sättet att prata med barnen är olika. Flickor tilltalas mjukare och barnsligare medan pojkar tilltalas robustare och vuxnare (Molloy, 1992). Jag tror att detta är ett omedvetet beteende. När jag som lärarstuderande befinner mig i en undervisningssituation med många elever att hålla reda på vet jag att jag inte alltid ger alla elever den uppmärksamhet de förtjänar och vill ha.

Under mina observationer kunde jag konstatera att det oftast var pojkar som hördes mest, vilket även traditionella könsmönster visar. Också lärarna höll med om att det kunde stämma, men de tolkade beteendena som ett utslag av elevernas entusiasm och självsäkerhet. De menar att många pojkar är mer självsäkra och därmed vågar låta mer när de spelar instrument, medan flickor har ett försiktigare tillvägagångssätt. Detta kan kopplas till tidigare nämnda hänvisning om flickors och pojkars olika uppfostran, där flickor uppmanas att vara försiktiga, medan pojkar uppmanas att våga prova olika saker (Wahlström, 2003).

6. Diskussion

Jämställdhetsperspektivet har varit grundpelaren under hela undersökningen och genom det har jag försökt ta reda på hur lärare behandlar sina elever i undervisningssituationer och på vilket sätt de arbetar för att öka jämställdheten mellan flickor och pojkar. Jag hade nog en förutfattad mening om vad jag skulle upptäcka, men det visade sig inte stämma helt överens med verkligheten. Eftersom detta är en fallstudie där bara *en* skola är inblandad hade jag troligen fått ett annat resultat om jag hade undersökt en annan, eftersom varje skola är unik.

6.1 Forskningsfrågorna

Min första forskningsfråga handlar om hur lärare behandlar sina elever i musikundervisningen ur ett jämställdhetsperspektiv. Jag trodde att den manliga läraren skulle vara mindre jämlik i sin undervisning än den kvinnliga, eftersom forskning visar att mäns och kvinnors arbete och kvalifikationer värderas olika, oftast till männens förmån vilket ger dem tolkningsföreträde av vad som är viktigt (Furst, 1999). Detta förhållningssätt gäller även i skolans värld. Lärare är oftast kvinnor medan läromedel, kunskapsinnehåll och kunskapssyn fortfarande relateras till en manlig värld (Gannerud, 2001). Min förutfattade mening visade sig delvis vara felaktig då åtminstone Johan tyckte att jämställdhet var viktigt i undervisningen, medan Anna inte tyckte att det. Mina observationer visade emellertid att både Johan och Anna i praktiken behandlade sina elever till en viss del olika beroende på kön, exempelvis när pojkarna genomgående fick hjälp före flickorna. I intervjuerna däremot, höll de inte med om att behandla elever olika, inte heller att det skulle finnas någon anledning att göra det beroende på att eleverna är pojkar eller flickor. Lärarna var överens om och kom hela tiden tillbaka till att alla undervisningssituationer är beroende av vilka individer som befinner sig i klassrummet och att det inte spelar någon roll om de är pojkar eller flickor.

Min andra forskningsfråga handlar om vilka skillnader det finns mellan manliga och kvinnliga lärares sätt att hantera jämställdhet i musikundervisningen. Det är lite svårt att jämföra lärarna i deras undervisning, eftersom lektionerna såg olika ut, men jag kan dra vissa slutsatser. En skillnad är att under genomgångarna fick flickorna ingen uppmärksamhet av Anna, utan det var pojkarna som fick den för att de var mest högljudda. Johan å andra sidan ägnade en del av sin uppmärksamhet åt flickorna under genomgångarna. Annars fanns det inte några väsentliga skillnader i lärarnas sätt att hantera jämställdhet mer än i deras inställning till jämställdhetstänkande, där Johan var mer intresserad än Anna.

Den tredje forskningsfrågan handlar om hur lärarna ser på de budskap och värderingar de förmedlar i sina roller som lärare. Båda lärarna är överens om att de vill sprida entusiasm och spelglädje i sin undervisning och Johan är noga med att påpeka att en viktig värdering han vill förmedla är respekt för andra människor. Anna tycker att det viktigaste är att sprida en positiv attityd, så att musikämnet blir roligare för både lärare och elever. I mina observationer tyckte jag mig se dessa idéer hos lärarna. När det sedan gäller jämställdhetsproblematiken såg jag att lärarnas beteende i stort präglades av en övertygelse att jämställdhet är naturlig och viktig. Samtidigt kunde jag ändå spåra mönster av traditionella könsroller i deras undervisning och-

detta ger felaktiga signaler till eleverna som säger att pojkar skalla komma i första hand. Detta beteende noterade jag hos Anna i högre grad än hos Johan. Molloy (1992) menar att man som lärare är mycket betydelsefull som rollmodell och förebild för eleverna. De lär sig lika mycket av det vi gör och hur vi beter oss, som av vad vi säger på lektionerna. Som förebilder för sina elever tror lärarna själva inte att de är så viktiga, mer än möjligen som vuxna förebilder. Inom ämnet musik tror de istället att musikbranschen har större inflytande än lärarna själva.

Vidare tycks det vara så att det lärarna säger i sina intervjuer inte alltid speglar verkligheten på lektionerna. De verkar båda två vara omedvetna om att de sänder ut signaler som eleverna uppfattar på olika sätt. Som exempel kan jag nämna att Anna hade blicken riktad mot flickorna när hon sjöng och blicken på pojkarna när hon pratade om att spela instrument, eller att Johan gav spelinstruktioner till pojkar medan flickorna fick sitta och vänta. Permer & Permer (2006) talar om detta som olika sätt att hantera makt över sina elever och det är inte alltid en medveten handling från lärarens sida. Det sker genom att till exempel särskilja eleverna och dela in dem i grupper; de som följer normen och de som inte gör det och dessa handlingar är en del i formandet av elevernas identiteter. Om eleverna skapar en negativ bild av sig själva kan det vara svårt att bryta det mönstret. Det är därför viktigt att vara medveten om vilken viktig roll man har som lärare och förebild.

Jag tycker att jag har fått svar på mina forskningsfrågor. Jag hade kanske väntat mig andra resultat, men det är det möjligt att jag hade fått om jag undersökt en annan skola. Jag hade bland annat väntat mig att det skulle vara större skillnad på lärarnas beteenden avseende jämställdhet, men det var å andra sidan en positiv överraskning att det inte var så stora skillnader.

6.2 Påverkansfaktorer

Från början hade jag inte tänkt nämna för lärarna att jag var intresserad av jämställdhet, eftersom jag trodde att det skulle påverka deras beteenden på lektionerna. Men när videofilmande kom på tal nämnde jag mitt intresse därför att jag ville vara så ärlig som möjligt, eftersom lärarna gick med på att bli filmade. När sen filmandet inte blev av visste lärarna i förväg vad jag i första hand tittade på. Trots deras vetskap la jag inte märke till några direkt tillrättalagda beteenden på grund av detta. Som jag tidigare nämnt kan det i en observationssituation uppstå beteenden som inte tillhör de normala för gruppen, men efter en liten stund glömmes gruppen oftast bort observatören och beteendena återgår till de normala (Garpelin, 1998). I mina observationer fann jag inte att lärarna ändrade beteende, så jag utgår ifrån att det faktum att lärarna kände till vad jag observerade inte gjorde någon skillnad på deras undervisning och beteende.

6.3 Framtida forskning

Jämställdhet i musikundervisning är ett ämne som verkligen intresserar mig och det var mycket lärorikt att observera och intervjua lärare. Jag tänker mig att denna fallstudie kan vara en grund för vidare forskning på området, eftersom jag är övertygad om att inte alla lärare

beter sig så jämställt i sin undervisning som Anna och Johan. Det finns många lärare som är medvetna om att ett jämställdhetsperspektiv behövs i undervisningen för att kunna nå upp till läroplanens mål att alla elever ska få lika möjligheter att lära, men långt ifrån alla har denna inställning. Å andra sidan finns det en problematik även om man som lärare tänker på ett jämställt sätt. Det är inte säkert att tankesättet kommer fram i undervisningen. I stressade situationer är det till exempel lätt att falla tillbaka till gamla inövade beteenden, eftersom intellektet kanske inte hinner med.

Det finns många sidor av jämställdhet i musikundervisning och jag skulle gärna se fortsatt forskning inom detta område. Ett forskningsområde skulle kunna vara att utveckla jämställdhetsperspektivet till att även inbegripa andra aspekter, till exempel etnisk tillhörighet, sexuell läggning, religion och handikapp av olika slag.

Ämnet skulle också kunna få en psykologisk utveckling, varför problemet i jämställdhetsfrågor finns och vilka värderingar som ligger bakom.

Slutligen skulle jag tycka det var intressant att kanske i en mer kvantitativt inriktad undersökning ta reda på hur utbredd problematiken är och jämföra flera skolor med varandra för att kanske kunna skönja mönster av olika slag. Det kanske finns mönster hos mer eller mindre jämställt tänkande lärare och kanske har det i så fall har med deras bakgrund att göra.

Min främsta tanke med uppsatsen är att den ska vara en inledning till ett nytt sätt för lärare att reflektera över sin undervisning i ett jämställdhetsperspektiv.

7. Referenser

- Bjerrum Nielsen, H., & Rudberg, M. (1991). Ungdom, kön och modernitet. Källström, P. (1991) Identitet och livsstil. Teoretiska infallsvinklar. A.Löfgren & M. Norell (red.): *Att förstå ungdom - Identitet och mening i en föränderlig värld*, (s. 23-24, 160-163). Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Enbäck, E., & Lidström M. (2005). *Vad har genus att göra med musik och identitet?* C-uppsats. Örebro universitet: Musikhögskolan.
- Evenshaug O., & Hallen D. (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.
- Fürst, G. (1999). *Jämställda på svenska*. Svenska Institutet. Helsingborg: Boktryck.
- Gannerud, E. (2001). *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber.
- Garpelin, A. (1998). *Skolklassen som ett socialt drama*. Lund: Studentlitteratur.
- Heiling, G. (1995). *Bedömnings- och utvärderingsfrågor i musikutbildningar*. Malmö, Musikhögskolan.
- Lalander, P., & Johansson, T. (2002). *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lpo 94, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Molloy, G. (1992). *Godmorgon Fröken- ett samtal om makt, kön och lärarprofessionalism*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Nordahl, B. (1994). *Hankön i skolan – En debattbok om pojkar i en kvinnovärld*. Lund: BokLund.
- Patel, R., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Permer, K., & Permer L. G. (2006) Omtankens osynliga makt. *Pedagogiska magasinet*, nr 4, 32-35.
- Rostberg, A.L., & West, T. (2001). *Interaktion och kunskapsutveckling – En studie av frivillig musikundervisning*. Stockholm: KMH förlaget.
- Steenberg, A. (1997). *Flickor och pojkar i samma skola*. Solna: Ekelund.
- Tallberg Broman, I. (2002). *Pedagogiskt arbete och kön – Med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur.

Ungdomsstyrelsen (1996). *Krokig väg till vuxen – En kartläggning av ungdomars livsvillkor, Ungdomsrapporten Del 1*. Stockholm.

Wahlström, K. (2003). *Flickor, pojkar och pedagogen – Jämställdhetspedagogik i praktiken*. Kristianstad: UR.

Widerberg, K. (2003). *Vetenskapligt skrivande – kreativa genvägar*. Lund: Studentlitteratur.

Wrangsjö, B. (1994). Måste tonåringen revoltera? L. Grip (red.): *OTTAR nr 3. Ungdomsriter* (s. 14-16). Stockholm.

Bilaga A

Observationsfrågor

Datum:

Lärare:

Klass:

Gruppsammansättning

Flickor:

Pojkar:

Aktivitet

Vad pågår på lektionen?

Lärarens instruktioner

Riktade till vem?

Vem går vart? Hur sker gruppindelning: Frivillig/styrd?

Elevers respons på lärarinstruktioner

Vem tar initiativ?

Vem hörs? Vem tar plats fysiskt och verbalt?

Lärarens respons på elevers beteenden

Uppmuntran:

Åthutningar:

Ignorans:

Symboliskt genuspråk och normer

Vilka värden förmedlas av läraren?

Bryter någon mot normen?

Upprätthålls den?

Bilaga B

Intervjuunderlag

Bakgrundsfrågor:

- Hur länge har du varit musiklärare?
- Hur kom det sig att du valde musikläraryrket?

Läraryrollen:

1. Hur ser du på din roll som lärare?
2. Vad tycker du är det övergripande målet med din undervisning?
3. Vilka värderingar tror du att du som vuxen förebild för över på dina elever?

Identitetsskapande:

4. I högstadieåldern är många ungdomar upptagna med sitt eget identitetsskapande. Hur tror du att musikundervisningen påverkar eleverna?
5. Spelar musik i sig en stor roll i ungas skapande av identitet?
6. Finns det skillnader i pojkars och flickors sätt att skapa sin identitet?

Jämställdhetsperspektiv:

7. Forskning om flickors och pojkars beteenden har generellt visat att pojkar som grupp har en tendens att dominera utrymmet, såväl verbalt som fysiskt. Hur ser du på detta i ditt eget klassrum?
8. Vilka förväntningar har du på flickors och pojkars spel?
9. Finns det skillnader i flickors och pojkars beteenden vad gäller självsäkerhet, nyfikenhet, initiativtagande, samspel och intresse? Beskriv.
10. Finns det anledning att behandla flickor och pojkar olika i musikundervisningen?
11. På vilket sätt behandlar du i så fall eleverna olika?
12. Hur viktigt är jämställdhetsperspektivet i musikundervisningen för dig?
13. Hur avspeglar det sig i undervisningen?